

Papp Lajos

Anyámnak

Anyámnak írok levelet
szél fű Hullanak a levelek
Írok anyámnak levelet
Okóber Fonnyadt-rőt meleg
Anyámnak levelet írok
fű zizeg Száraz papiros
Levelet anyámnak írok
arcomon tétova pirló
Írok levelet anyámnak
kék égen felhőz a bánat
Levelet írok anyámnak
szemében nőnek az árnyak
Szemében nőnek az árnyak
mosolyát letette Fáradt
Nőnek szemében az árnyak
a csend növekszik-árad
Szemében az árnyak nőnek
görögnek kavicsos könnyek
Az árnyak szemében nőnek
megszédül Elejti őket
Nőnek az árnyak szemében
töpreng Hol? mikor s régen
Az árnyak nőnek szemében
álmatlan virraszt az éjben
Álmatlan virraszt az éjben
valaha ránk figyelt ébren
Virraszt álmatlan az éjben
mi neszez kinn a sötétben?
Az éjben álmatlan virraszt
négy fia? Nem lehet igaz!

Álmatlan az éjben virraszt
hajnal nyújt enyhülést-vigaszt
Virraszt az éjben álmatlan
szöveggyár! zúg szakadatlan
Az éjben virraszt álmatlan
s a cérna! könnyen elpattan
S a cérna könnyen elpattan
megáll a gép Pirkadat van
S könnyen a cérna elpattan
elküldik Használatlan!
S elpattan könnyen a cérna
de mama! lesz munka még ma!
S könnyen elpattan a cérna
gyermeklány Fejletlen-vézna
S a cérna elpattan könnyen
Iduska Józsi a földben
S elpattan a cérna könnyen
vár anyám Motoz egy könyvben
Vár anyám Motoz egy könyvben
várt kilencszázharmincötben
Vár-motoz anyám egy könyvben
élete kinyílt előttem
Egy könyvben vár anyám Motoz
megírtam Talán megpofoz
Anyám vár Egy könyvben motoz
rossz-fia mennyi bajt okoz
Egy könyvben motoz-vár anyám
írok levelet igazán
Motoz egy könyvben Vár anyám
vers száll Megpihen asztalán

Egy ember áll a szalag és a gép közé szorítva. A szalagon üres korongok érkezik, az ember négyesével a gépre helyezi azokat. Agyagkorongokat dob rá, megnyom egy gombot, a gép körbefordul. A négy, formát öltött agyagkorongot alapjával együtt a szalagra teszi, amely a kemence felé indul, s a szalagról újabb négy üres formázókorongot tesz az ember a gépre. Készül a tányér. Ismétlődő mozdulatok napi nyolc órában egyik legjobban felszerelt gyárunkban...

Ugyanebben a gyárban jó néhány mérnök adminisztrál, vagy már megtervezett, megszervezett munkafolyamatokat irányít. Azaz sokszor technikai munkát végez, miközben a technikusok többnyire egy-egy jól képzett, értelmes szakmunkás feladatait látják el. Pedig a mérnökök jó része nyilván örülne annak, ha a képesítésük viszonyítva értéktelen munkájuk helyett például egy korongadagoló gép megszerkesztésére kapnának megbízást (ha már maguktól nem vágnak bele). S ha a mérnök végre valóban mérnöki munkát végezne, a technikus is élhetne alkotókíváccsal, elcsigázott ismereteivel a már megtervezett és megszervezett munkafolyamatok irányításában, próbára tehetné energiáit és alkotókíváccsal, -képességét.

Lánc, lánc, eszterlánc... — kapcsolódna egymásba a folyamat elemei. Ha az egyik embert nem tudása, képessége, megszerzett képessége szerint foglalkoztatjuk, azt megsínyli a másik, a harmadik, s végzetül mindannyian saját képességeik alatt kénytelenek dolgozni, úgy, hogy közben el sem juthatnak önön határaikhoz, meg sem ismerhetik azokat. Nem részesülhetnek a teljes embert, a természetes, józan eszt és a birtokolt ismeretek teljességét kívánó munka örömeiben, mivel — hogy integráns részei lehessenek közösségüknek — napról napra arra kényszerülnek, hogy alulmúlják önmagukat.

Tudom, nem általánosítható az eset, csak gyakori. Am olyannyira gyakori, hogy ha konkrét elemekben nem is, lényegi összefüggéseiben és annak következményeiben már legalábbis típusnak tekinthető. Típusnak, hiszen ugyanehhez a problémakörhöz tartozik az is, amikor egy másik gyárban dícsékszenek a látogatónak: tudományos alapokon szervezték meg a munkát, az anatómiai szempontokat figyelembe véve készítették el a szerelőasztalokat, teljesítményberben fizetnek, s mindennek következtében vagy negyven százalékkal nőtt a termelékenység...

Sok példát lehetne még sorolni, de fölösleges. A korongokat gépiesen pakoló munkás, a képességei és tudása alatt dolgozó mérnök, az anatómiai ismeretek alapján tervezett tökéletes szerelőasztalok fölött vibráló gyorsasággal, ám gépies monotonitással dolgozó kezek valahol ugyanannak a je-

lenségnek részei, a jelenséget jellemző és fölmutató elemei. Csak-hogy mint mindennek, ennek az ügynek is legalább két oldala van. Olykor a kényszer, a közösség és az egyén nagyon is összefonódó érdekei teszik elkerülhetetlenül olyanná munkánkat, amely; olykor pedig csupán kényelmességünk, közepszerű ragaszkodásaink a „járt utat járatalért el ne hagyj” elvéhez. Am mindkettőnek megvan a maga veszélye, méghozzá közös veszélye: pótcselekvésekhez vezet.

Ismerősömről tudom: koncepciózus, elméleti ember. Ha találkoztunk, kiskertjéről beszélt lelkesen, megtermett őszibarackjairól, nagy szemű szőlőjéről, kis boráról, mindaddig, amíg nyugdíjba nem ment. Mostanában, nyugdíjban már meg nem irt témáiról beszél inkább, mondván: végre erre is lesz ideje. És a képhez még hozzátartozik: kollégáitól, fölötteseitől soha elismerést nem kapott publikációért, tulajdonképpen munkájáért, ám ugyanők elismeréstől és irigységtől csillogó szemekkel méltányolták megtermett őszibarackjait, nagy szemű szőlőjét... Munkája révén csak szürke részese, kiskertje révén pedig megbecsült tagja lehetett közösségének, saját köreinek.

Tudom, kertbarát országunkban enyhén szólva neveltségű pótcselekvésnek minősíteni a kiskertmozgalom ügyét. Nincs is szándékomban általánosítani, mindössze arra vetemedem, hogy kijelentsem: sokaknál a kiskert a műgyűjtés, a horgászás, a belyeggyűjtés, a barkácsolás stb., stb.) nem elsősorban a saját igényeikből táplálkozó kiegészítő cselekvés, inkább pótcselekvés. Hiszen ezek által a munkában el nem érhető sikereket arathat az ember, új közösségekbe integrálódhat, immár megbecsült tagként; presztízssre, barátokra, tekintélyre, s olykor anyagi haszonra is szert téve...

Olvasom: egy gyárunk vezetői megdöbbenve meredtek az adatokra: fél éve dolgozó, nagyszerű, új technológiával felszerelt, jól szervezett üzemszerűből szinte minden fiatal visszakérte magát régi, kevésbé szervezett és produktív munkahelyére, bár ott vagy havi ezer forinttal kevesebb volt a fizetés. Az új üzemből szinte csak a családok, vagy éppen házat építő, lakást vásárolni akaró emberek maradtak. Vagyis a fiatalok nem voltak hajlandók nagyobb anyagi juttatásért vállalni az integrálódás magasabb fokozatát, helyette, akár ezer forintól is lemondva, a kevésbé szervezett, a fejlődő gazdaságba kevésbé integrált munkát választották. S elgondolkodtató a nagymértékű munkaerőmozgás is, amelynek talán kevésbé vannak anyagi okai, mint hisszük. (A munkaközvetítők véleménye szerint nem annyira a fizetés, in-

kább a munka jellege, helye és a műszakszám érdekli a hozzájuk fordulókat!) Mindezek a gondok valószínűleg az integrálódási készségre vezethetők vissza.

Az integrálódás az egyént minden társadalomban arra kényszeríti, hogy többet-kevesebbet földjon szabadságából, vágyaiból, álmaiból, ezért pedig cserében a társadalom biztos megélhetést nyújt. Szerencsés esetben az integrálódás lépcsőfokaival együtt jár az anyagi megbecsülés, a társadalmi presztízsz növekedése, s az önmegvalósítás fokozottabb lehetősége. Am viszonyaink között az egyén integrálódásának fokozataival többnyire csak mérsékelt növekedése és társadalmi presztízsz; önállósága és saját sorsa fölötti döntési szabadsága viszont sokszor éppen csökken, s az elnértéktelenséget kapott kis anyagi többlet sem képes a számára megszerezhető javak jóval nagyobb köre által nyújtott nagyobb szabadsággal kárpótlást adni. Így aztán a nagy fluktuáció talán annak is köszönhető, hogy az egyén anyagi veszteségek nélkül megpróbál visszalépni a társadalmi-gazdasági integrálság alacsonyabb fokozataiba, ahol inkább megőrizheti egyéni szabadságát, mivel arra nem lát garanciát, hogy az integrációs lépcsőfokokon előre haladva új szabadságokat, önmegvalósítási lehetőségeket nyerhessen. A nem megfelelő munkaintenzitás, a kellő szervezethez hiánya is néhol talán annak a jele, hogy az egyén (egyéneke csoportja) nem látja biztosítva, hogy egyéni szabadságának és esetleges önmegvalósítási lehetőségeinek korlátozása megfelelő ellenértéket kap az anyagi juttatások és a társadalmi presztízsz elégséges növekedésében, amely végül is — más módon — növelheti az egyén szabadságát.

Hogy mit tehetnénk? Receptet adni képtelenség, legfőképpen elveket lehet kimondani. Alighanem arra lenne szükség, hogy a munkaszervezés más, emberhez szabottabb lehetőségeivel (pl. szalag helyett „team”, ahol lehet), az anyagi elismerés arányainak megváltoztatásával, a társadalmi presztízsz jobb biztosításával az egyén számára vonzóbbá tegyük a társadalmi-gazdasági folyamatokba való nagyobb méretű integrálódást. Hiszen néha riasztó a magasabb fokú integrálódásban az egyéntől követelt ár, aki sokszor többet veszíthet a révén, mint nyerhet a vámon, s így óhatatlan, hogy igyekezzik az integrációt alacsonyabb szintjein megtartani önmagát. Csekély anyagi és erkölcsi veszteségeiért pedig bőséges kárpótlást talál olyan tevékenységekben, amelyek a társadalmi-gazdasági integráció szempontjából joggal pótcselekvéseknek minősíthetők.

SZÁVAY ISTVÁN

Megkérdeztük...

Hagyjuk a mesét!

Hány ember szennyesét mostam én ki húsz év alatt? Ha fölakasztanak, akkor se tudom megmondani. Annyi biztos, hogy amikor ez az új épület kész lett és fölavatták, én indítottam el a gépeket, és azóta is itt vagyok. Aki időközben ide jött dolgozni, mind ismerem, meg azt is, aki elment.

Jól kitaláltak itt mindent a tervezők, nem lehet rámondani, hogy nehéz a munkánk. Jön az új ember, rákészül, hogy föl kell gyűrni a gatyaszárát. Megmutatom neki, ide tesszük be a ruhát, itt öntjük be a mosószert, ennyi ruhához ennyit beindítjuk a gépet, és mehetünk a másikhoz. Azt mondja: csak ennyi? Én meg rámondom, ne hamarkodj el, mert éppen elég ez is. Nem kell erőlködni, nem nehéz ez. Ott van az asszonyok munkája a vasalóban, arra se lehet rámondani semmit. Egy párnahuzat milyen könnyű? Azt fölemelni, megfordítani, arrébb tenni nem lehet nehéz. Valami van mégis, ami megcsúsz az embert. Amikor ide jöttem, fölötté voltam a nyolcvannak jóval. Ha most ráállok a mázsára, hetven alig vagyok. Azért lenne, mert öregszem? Lehet itt valami a levegőben, amire a tervezők nem gondoltak.

Mit kell kezdeni az új emberrel? Azt nem lehet mondani, hogy törtétnének ide, mert talán egyet se találna, aki iskolában azt írta volna a fogalmazási füzetbe, ha nagy lesznek, mosodás lesznek. Na, amikor ide beteszi a lábát, azt se tudja, mihez fogjon. De én tudom, akkor dől el, hogy megmarad, vagy elmegy, amikor először körülnéz. Nem attól függ, mit mondanak neki a fölvetélnél, vagy mennyi pénzt ígérnek neki, hanem attól, egymással hogyan értjük meg egymást. Egyik melós a másikkal. Ha én odaállnék melé, és elkezdném mondani, hogy én vagyok az élmosodás, mindig énám figyeljen, mert énám jobban senki se tudja, abból nem tudja kiolvasni, hogy neki jó helye lesz. Sejtje ő azt úgyis, hogy többet tudok nála, mi a fenének töltöttem volna el a húsz évet, minek fitogtatnám? Ellenben, ha úgy állok mellé, ide nézz, látod, ezt már te is tudod, most vigyázz, ez is jó lett, akkor észre se veszi, milyen szépen közénk igazodik.

Akárki akármit mond, nekünk kell vigyáznunk arra, hogy jó legyen a sorunk. Elmondom én azt is, mi tartozik a főnökökre, de nem sok. Ha mi megértjük egymás szavát, akkor baj nem lehet. Dolgozni kell, ezen vita nincs. Jól kell dolgoznunk, azon sincs. Jól is kell éreznünk magunkat, ez pedig rajtunk múlik.

A legnagyobb főnök? Nem nagyon látok bele a munkájába, más se jobban, arról sokat ne beszéljünk. Azt a fajtát nem szeretem, amelyik keze alatt elszalad a kocsi a kisebb főnökökhöz, és azt mondja, ő erről nem tehet, mert olyan emberekkel kell dolgoznom, amilyenek vannak. Mindenki magából indul ki, figyeljen rám jól. Ha én megkérek valakit, hogy ezt vagy azt csinálja meg helyettem, nem mondhatom, azért lett olyan rossz, mert nem én csináltam. Miért bíztam rá arra, aki csak gyilkolni tudja a munkát? A főnök miért bízik rá olyanra valamit, amit nem tud tisztességesen, emberségesen elintézni. Na, ebből a szempontból mi jó helyen vagyunk. Volt ugyan olyan kisebb főnök, aki megjárta magát, de nem sokra ment vele. Hamarosan kifelé állt a kocsija rúdja. Nincs mese, ha valahol baj van, igazítani kell a szerkezetet.

Hogyan jut el az én hangom a főnök fülébe? Fölviszem a két lábamon, és megmondom neki. Mondják néha az ajtóban, be ne menjek, mert most fontos tárgyalása van. Nem baj, az is fontos, amit én akarok mondani. Benyitok, és megkérdem, mikor ér rá. Mindenféle ajtókat nyitogat az élet, miért éppen ezt ne lehetne megnyitni? Egyszer se fordult elő, hogy a megbeszélés után azonnal el nem mondhattam a magamét. Nem is mentem oda

egyszer se olyan ügyel, ami ne rá tartozott volna.

Van nekem egy külön munkám, nem itt belül, hanem a városban. Társadalmi ellenőr vagyok boltokban, bisztrókban, cukrászdákban, vendéglőkben. Szívesen csinálom, vagy nem? Ne firtassuk, ez is olyan szennyes, valakinek ki kell mosni. Sokat tapasztaltam, de most se tudom megérteni, ember hogyan vetemedhet rá, hogy becsapja a másikat. Beülünk a presszóba, de a nagyon előkelőbe, és rendelünk két konyakot, meg három fagyaltot. Jó légyfógo lehetek én, mert ha csak rámnéz valaki, mindjárt tudja, ez se fölső helyről jött. Kihozzák, megköszönjük, de kérjük az üzletvezetőt. Kinos pillanat, ilyenkor akar hirtelen fölborulni minden konyakos pohár és fagyaltos csésze. Nagyon utána kapunk, nehogy eljtsen szegény pincérrő. Nincs bent a főnök? Nem baj, jöjjön a helyettes. Kettő közül az egyiknek muszáj bent lenni. Visszük be az irodába a pakkot, elkezdünk mérni, és elkezdődik a rablómeze. Mit isznak az urak? A legjobb italból kínálnak. Mit hozhatok, kedves elvtársak? Sültet? Ezt-azt? Köszönjük, csak egy hengert, mert mérni akarunk. Tet-szik tudni, ez azért van, az meg ezért. Hagyjuk a mesét! Dumából sok van, ellenben a konyak, nézze csak, az kevés. Meg a fagyalt is kevés.

Sok cifra eset megesezt már velünk, nem akarom en mind elmondani. Meg akart szólni az egyik üzletvezető. Ne siessen, elvtársam, látja, ezt a jegyzőkönyvet alá kell írnia valakinek! Itt, meg itt. Olyan is volt, aki ránkárta az ajtót. Nem sokra ment vele, megkocogtattuk az ablakot, ott volt a rendőr, bejött, és kinyitotta. Nem mondok sokat, nem is kell sok vendég hozzá, fél óra alatt fél üveg konyakot a legbabább csapos is meg tud spórolni magának, ha nagyon akar. A sörösökkel boldogul legnehezebben, mert a sörívő azt mondja, megvárom, amíg sör is lesz a pohárban. Nézze, az én cédlám nem habra szól. A tömény ital mindig kényesebb. Ki tudná szemmel megmérni, hogy egy kicsit kevesebb? És ki szólna azért a kicsért, még ha észre is veszi? De sokszor elmondják, azért van így, mert kicsi a fizetés a vendéglátónál. Hogy a borraival is belekalkulálják a fizetésbe, de a csaposoknak senki nem ad borraival. Ha így van, ha nincs, ez a vállalat belső ügye. Én se mondom, elnézést a hasonlatért, hogy kicsi a fizetés, csak a gatyá egyik szarát tudom ennyit kimosni. Hagyjuk a mesét, ha elvállalta ennyit, csinálja annyit, vagy álljon odébb! Csalásra nem lehet mentés.

Akkor megy föl legjobban a vérvnyomásmérő, amikor kiskorúaknak adnak szeszt. Mit mondanak ilyenkor? Nem vették észre, hogy köllök. Azt hitték, hogy az apjának viszi. Én meg azt hiszem, neki mindegy, ki issza, csak fogjon. Visszaválaszolhat úgy is, ne izguljon, apuskám, a boltban is megveheti a szeszt. Meg is veszi, sajnos, nagyon sok megveszi, de ilyen ésszel én is neki adhatnám, mert úgyis mindegy. Tudja, mi itt a legnagyobb baj? Sokan ki-mondják, nem a maga gyereke, mit törődik vele? Rászóltam valakire. Rámírttyentett az apja: mi köze hozzá?! Mezőhegyesen nevelkedtem én, de ekkora idétlenséget ki nem ejtett volna a száján az én apám. Megköszönté volna. Aki észrevette a bajt, úgy érezte, kötelessége szólni. Dehogy szólni! Megakadályozni. Ha egy autó elől elrántok valakit, ugye, nem baj, ha a más gyereke. Ha a Tiszából kihúzó, akkor se szól rám senki. Ha azt mondom neki, édes fiam, ne így, akkor már baj van? Akkor mindjárt észreveszi, hogy ő az apja? Amikor vigyázni kellene rá, akkor nem jut eszébe? Az az érzésem, felelősségben jutottunk messze egymástól.

(Elmondta Kiss Mihály, a Pátyolatban.)

HORVÁTH DEZSŐ